

ספרות עברית וכללית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה (שירת ימי הביניים, שירת אורי צבי גרינברג, "על השחיטה" מאת חיים נחמן ביאליק, שיר שלא נלמד)

מארבעת הפרקים עליך לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) רשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרת לענות עליה.

(2) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

(4) שים לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתובת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).
אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

שים לב: בשאלות 1-2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "חלום בדמי כבוד" מאת גרמאו מנגיסטו.

1. סיפורים קצרים רבים מתרחשים בתקופה אחרת או בחברה שונה מן החברה שלנו, ולמרות זאת הם מעוררים מחשבות בנוגע לחיינו.
בחן קביעה זו על פי סיפור קצר שלמדת. נמק והדגם את דבריך.
2. בחר בסיפור קצר שלמדת, ובו אירוע המערער את שגרת החיים של דמות (או של דמויות) בסיפור. תאר את האירוע, והסבר כיצד הוא משפיע על ההתנהגות של דמות (או דמויות) בסיפור ועל יחסיה עם סביבתה.
3. חלום בדמי כבוד / גרמאו מנגיסטו
תאר שניים מן הניגודים בסיפור "חלום בדמי כבוד", והסבר את תרומתם לבניית משמעות הסיפור.

פרק שני – דרמה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 4-7 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

4. ענה על שני הסעיפים א-ב.

הפרת סדר (חברתי, משפחתי, מוסרי) היא יסוד מרכזי בטרגדיה של סופוקלס ובטרגדיה של שקספיר.

א. תאר והסבר כיצד באה לידי ביטוי הפרת הסדר בטרגדיה שלמדת. (15 נקודות)

ב. הסבר כיצד הפרת הסדר משפיעה על התפתחות העלילה, עד סיום הטרגדיה. ($18\frac{1}{3}$ נקודות)

5. תאר את הטעות הגורלית בטרגדיה שלמדת (טרגדיה של סופוקלס או טרגדיה של שקספיר).

ציין מי טעה, באיזה שלב בטרגדיה התרחשה הטעות, מה הם המניעים או הסיבות לטעות, ומה הן תוצאותיה.

מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

6. תאר כיצד מתנהגת דמות מרכזית אחת בתחילת המחזה המודרני שלמדת, והסבר אם בהמשך המחזה היא פועלת לשינוי

גורלה או נמנעת מלפעול. הדגם את דבריך.

7. במחזות רבים בא לידי ביטוי מתח בין היחיד לחברה.

הסבר והדגם כיצד בא לידי ביטוי מתח כזה במחזה המודרני שלמדת.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 8-10 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שים לב: בשאלות 8-9 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

8. אילו תופעות חברתיות או תכונות אנושיות נחשבות ראויות להערכה, ואילו תופעות חברתיות או תכונות אנושיות נחשבות ראויות לגינוי ולביקורת ברומאן או בנובלה שלמדת? הסבר באילו דרכים מוצגות תופעות או תכונות אלה ביצירה (למשל באמצעות תיאור הדמויות והיחסים ביניהן, באמצעות תיאור התרחשויות מיוחדות, באמצעות סמלים ומוטיבים).
9. ביצירות ספרות רבות מתוארת התנגשות כואבת בין תשוקותיהן ושאיפותיהן של דמויות ובין מציאות החיים שלהן. תאר התנגשות כזאת ברומאן או בנובלה שלמדת. בתשובתך תאר את ההשפעה של התנגשות זו על דמות מרכזית ביצירה, והסבר כיצד סיום הרומאן מחדד את תוצאות ההתנגשות.
10. 1984 / ג'ורג' אורוול
ענה על שני הסעיפים א-ב.
א. כיצד השימוש המיוחד בשפה, דרך הצגת ההיסטוריה ומצב המלחמה התמידי משרתים את המשטר המתואר ברומאן "1984"? הסבר והדגם את דבריך. (23 נקודות)
ב. האם לדעתך לשפה ולהיסטוריה יכולים להיות תפקידים דומים גם בימינו? הסבר והדגם את דבריך. ($10\frac{1}{3}$ נקודות)

פרק רביעי — שירה

(שירת ימי הביניים, שירת אורי צבי גרינברג, "על השחיטה" מאת חיים נחמן ביאליק, שיר שלא נלמד)

אם בחרת בפרק זה, עליך לענות על שתיים מן השאלות 11-19:
 על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת אורי צבי גרינברג (שאלות 11-17)
 ועל שאלה אחת משירת ביאליק או שיר שלא נלמד (שאלות 18-19)
 (לכל שאלה — $16\frac{2}{3}$ נקודות).

ענה על אחת מן השאלות 11-17.

שירת ימי הביניים

11. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
 תפשיט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
 וארץ - עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
 והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

בשיר זה הצבעים הם אמצעי לעיצוב תמונת הטבע ולביטוי תחושותיו של המשורר.
 הסבר והדגם קביעה זו.

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לאטף דברי שירך / שלמה אבן-גבירול

לאטף דברי שירך, דבורה, / אשר קרית "שמע" מפיד יקרא,
 מיחדת ומארכת ב"אחד" / ומתזת בזכר רם ונורא,
 אשר נתן דבש תחת לשונך / ושם לך להדף אויבך מרחה.
 הלא אם את בעיניך קטנה - / כבודך את ולך משפט בכורה.
 חמודות טהרו אותך, ואינך / כשרץ עוף אבל צפור טהורה.

פרש את הבית הרביעי בשיר, והסבר את תרומתו לתיאור המיוחד של הדבורה בשיר.

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

כְּתוּבוֹת פְּסִים / משה אבן-עזרא

כְּתוּבוֹת פְּסִים לְבֵשׁ הַגֵּן / וְכִסּוֹת רִקְמָה מִדֵּי דְשָׂאוּ,
וּמְעִיל תְּשַׁבֵּץ עֵטָה כָּל־עֵץ / וּלְכַל־עֵץ הַרְאָה פְּלֵאוּ.
כָּל צִיץ חֲדָשׁ לְזִמּוֹן חֲדָשׁ / יֵצֵא שׁוֹחֵק לְקִרְאֵת בּוֹאוּ,
אֶךְ לְפָנֶיהֶם שׁוֹשֵׁן עֵבֶר, / מְלֶךְ, כִּי עַל הוֹרֵם כְּסָאוּ.
יֵצֵא מִבֵּין מְשֻׁמֵּר עֲלָיו / וַיִּשְׁנֶה אֶת בְּגָדֵי כְּלָאוּ.
מִי לֹא־יִשְׁתָּה יֵינוּ עֲלָיו / הָאִישׁ הַהוּא יִשָּׂא חֲטָאוּ!

פרט את תהליך התחדשות הטבע המתואר בשיר, והסבר כיצד תהליך זה מעוצב. בתשובתך כתוב על שתיים מדרכי העיצוב.

שירת אורי צבי גרינברג

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

שִׁיר אֲמִי וְהַנַּחַל / אורי צבי גרינברג

וְאוֹלֵי אֵל הַנַּחַל הֵהוּא מִימֵי הַנְּעוּרוֹת
הַשׁוֹטֵף פִּי סָדְנֹו שֶׁל הָעֵץ הַפְּרוֹת
הַמְּלַחֵף אֶת גְּדֵרוֹת הַזְּרָדִים הַחוּמִים
שֶׁל גְּנֵי הַפְּרוֹת שָׁם, תְּבוֹא הַנְּעִירָה
אֲדַמַּת הַשְּׁעָר, הִיא אֲמִי... דְּמָדוּמִים.
וְתַפְּשֵׁט בְּגִדֶיהָ וּבְכַתְנַת מְשִׁיָּה
תֵּרַד שָׁם בַּנַּחַל, אֲרָאָה שׁוֹחֶה:
אֱלֹהִית הִיא בְּמִים נְאוּהָ בְּכַחֶה!
דוּמִיָּה וְנִיחוּחַ פְּרוֹת מְסָבִיב.
וְאֲנִי עוֹד אֵינְנִי בְּיָקוּם וְאָבִי
עוֹדוֹ עֲלָם בְּנוֹף בֵּית אִמוֹ וְאָבִיו.

וְהִנֵּה הִיא עוֹלָה מִן הַנַּחַל... אֲמִי:
הַנְּעִירָה הַבְּרָה אֲדַמַּת הַשְּׁעָר
בְּלִבְנַת הַבְּתוּלִים בְּכַתְנַת מְשִׁיָּה
וְאִין הִיא רוֹאָה אֶת בְּנֵה הַמְּבַגֵּר
הַעוֹמֵד וְרוֹאָה אֶת אִמוֹ בְּעוֹלָם
וְנְעִירָה הִיא בְּטֵרֶם-עַתָּאִם, בְּאֲשִׁיָּה
נוֹגֶה רֹאשָׁה בְּעֶרֶב יוֹם אֵל גְּדֵרוֹת
הַזְּרָדִים הַחוּמִים
שֶׁל גְּנֵי הַפְּרוֹת,
שְׂנוּסְפָה עַל מִתְקָם מִתִּיקוֹת דְּמָדוּמִים..

הֵה הַכְּסִיף זֶה הָרֹאשׁ וְהַשְּׁלַג זֶה הָרֹאשׁ
עַדִּי שְׂנוּכְפֵשׁ בְּדָמוֹ בְּעַפְרָה
שְׂנִשְׁפָף בִּידֵי גוֹי גְּרָמְנִי בְּאֲכֹזֵר.
וְהֵבֵן לֹא שְׁלָם וְאֶת הַבּוֹר לֹא חִפֵּר.

המשורר מציג בשיר זה מצבים שלא נכח בהם.

תאר מצבים אלה כפי שהם באים לידי ביטוי בשיר, והסבר מה הם הרגשות של המשורר העולים מהם.

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שיר נס השיר / אורי צבי גרינברג

כָּל שִׁיר אֲמַתִּי – הוּא נֶס:
הוּא פְּתִיחַת הַשָּׁעַר וְהַפְּשֻׁלַת הַוִּילוֹן:
מְשִׁיב רֵיחוֹת הַנִּיחוּחַ מִן הַשָּׂדֶה הָאָבוּד:
מֵאֲבֵי הַנַּחַל וּמִנְפֵשׁ הַבְּאֵר וְהַקִּילוֹן:
לְשֵׁם עֲפוֹת צְפָרִים בְּעֵינַיִם סְגוּרוֹת:
כְּנֶפֶף לְמִטָּה וְכֶנֶף לְרוֹם – –

הַיְלָדוֹת הֵיא מֵעֶבֶר מִזֶּה שֶׁל הַתְּהוֹם:
הַשְּׁמֶשׁ עוֹלָה שֶׁם כָּלֵב הַלְּבָבוֹת הַקּוֹרְנִים
בְּשֶׁאֲגַת כְּסוּפָם לְמַעְלָה מִן חֵלוֹם.

אֲנִי מִמְשֵׁשׁ אֶת הָעֲנָפִים וְגִזְעֵי הָעֵצִים הַחֲמִיּוֹם
אֶת הָרְגָלִים הַדְּקוֹת שֶׁל אֵילוֹת הַשָּׂדֶה
וְאֶת גּוֹפֵן,
וְאַחֲרַי צְפוּר מְדַדְהֵשֶׁם גַּם אֲנִי מְדַדְהָ.

הָאֵם אֵינְנָה, לֹא אֲדַע מְקוֹם עֲפָרָה
אֶךְ טְבוּעָה הֵיא בְּמַהוּתִי בְּכֶסֶף שִׁיבְתָה וְתַמַּת הַנְּעִירָה.
וְשִׁיר הָעֶרֶשׁ עַל גְּדֵי הַזָּהָב
שֶׁנֶּסֶע לְסַחֵר מְגֻדִים
צִימוּקִים וְשִׁקְזִים וּוְרָדִים
הוֹמָה בְּלֵב כְּכַנְרֵת נִגּוּנִיו שֶׁל הָאֵב.
אֲנִי אוֹהֵב הַמְּאֻכְלִים וְהַבְּשָׂמִים שֶׁהוּא אֹהֵב
וְכוֹאֵב כְּאֵב גְּלוּת הַשְּׂכִינָה אֲשֶׁר הוּא כְּאֵב.

מה מאפיין את הזיכרונות מן העבר שהמשורר מתאר בשיר, ואיזו משמעות הוא מעניק להם?
הסבר והדגם את דבריך.

16. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

תְּפִלָּה אַחֲרוֹנָה / אורי צבי גרינברג

הִרְכִּינֵנוּ, אִם רְצוֹנְךָ בְּכֶךָ, כְּאִשֶּׁר תִּכְף אֵילָנוֹת
בְּכִכְבְּד הַבְּרָכָה הַמְּתוֹקָה מִתְמוּז עַד תִּשְׂרִי,
כִּי גַם אָנוּ עֵצִיךָ עִם יְבוּל הַיְגוּנִים הַכְּבֵד;
אֶךְ אַל נָא תַעֲקֹרְנוּ מִשְׂרֵשׁ זֶה הָאֲדָמָה,
כִּי בְּחַרְנוּ לְהִיּוֹת בָּהּ כְּמוֹ שְׂשִׁיתֶלֶת אוֹתָנוּ
בְּעִגּוּל הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת.

אִם גָּזַר הוּא מְפִיךְ: בַּל יִגַע מִצְחָנוּ בַּגְּבָהוֹת
וְלֹא נַעֲפִיל עַל שְׁלֵבִים בְּסֵלֶם הַזֶּהָב בְּחִזּוֹן -
תִּנְנֵנוּ וְנִכְרָה בְּרִית עִם אֲדָמְתְךָ הַחַיָּה
בְּעִמְקֵי הָאֲדָם הַיְפָה,
וּבְלוּחַ חַיֵּינוּ מְחַה שְׁלוֹשׁ אוֹתִיּוֹת: מוֹת.

מה המשורר מבקש בשיר זה? הסבר שתיים מדרכי העיצוב שבהן הוא משתמש כדי לבטא את הבקשה.

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריי.

אליהו הנביא / אורי צבי גרינברג

...שְׁשָׁה מִיְלִיוֹנִים כּוֹסוֹת אֱלֹהֵי בְדָם תַּחַת יַיִן.
שְׁשָׁה מִיְלִיוֹנִים בְּגִיחֹרֶץ, כִּי הֵנָּם בַּמֶּתִים.

לֹא יָבֹא אֱלֹהֵי לְפָקֹד נְוִיָּהֶם,
שָׁם יוֹשְׁבֵים הַמְרַצְחִים;
וַיְדוּ לֹא תַגַּע בְּכַפּוֹת הַמְנַעוּל.

לֹא יָבֹא אֱלֹהֵי לְטַעַם מְכּוֹסוֹת
בְּהֵן דָּם תַּחַת יַיִ"שׁ לְסַעוּדַת הַגּוֹיִים.

יֶרַח שֶׁל פֶּסַח וּשְׂדֵה כּוֹכָבִים...
דּוּמְיָה, דּוּמְיָה – –

אֶפְלוּ בְחֵלוֹם לֹא אֶקְלַע אֱלֹהֵי!
צָרִיךְ לַעֲבֹר יָם אֶפְלוּ בְחֵלוֹם – –

הוּא נְשֹׂאֵר עַל קְבֵרוֹת־הַיְהוּדִי־בְכֹאֲבָם:
הֵם אֶהְבוּהוּ וְהוּא אֶהָבָם.

הֵם הָיוּ סְבָלָנִים וְרָצוּ לְחַכּוֹת לוֹ,
אֶבֶל הַגּוֹיִים לֹא נִתְּנוּ לְחַכּוֹת.

הוּא נְשֹׂאֵר עַל קְבָרָם: הַיְהוּדִי הַיְחִיד
לְבִלְתִּי מִרְמָה... כְּאִמְרַת הַגּוֹיִים,
כִּי אֵינְנוּ גּוֹף חַי מִבְּשָׂר וּמִדָּם.

שָׁם יֵשֵׁב לוֹ בְּדָד, שָׁם יֵשֵׁב לוֹ יָדָם
יוֹמָם וְלַיִל בְּאֶבְלוֹ סְחוּר סְחוּר,
חֶרֶף וְקִיץ, גֶּשֶׁם וְכַפּוֹר.

לֹא יִקְצֹף עָלָיו גּוֹי, לֹא יִנְבַּח עָלָיו כְּלָב,
כִּי אֵינְנוּ גּוֹף חַי מִבְּשָׂר וּמִדָּם.

הוּא רוֹחֲנוּ בְלֶבֶד, הוּא הַדְּוִי לְלֹא דָמוֹת,
תַּחֲתֵיו גּוֹלְלִים: מְרַחֲקִים־מְרַחֲקִים
וְזַעֲמִים חֲנוּקִים:

כִּי לֹא תִנְחַוּמִים
כִּי לֹא שְׁלוּמִים – –

הסבר והדגם כיצד אימי השואה באים לידי ביטוי בשיר זה.

ענה על אחת מן השאלות 18-19.

שירת ביאליק

18. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

על השחיטה / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 3 ואם יש צדק – יופע מיד! אף אם אחרי השמדי מתחת רקיע הצדק יופיע – יגורנא כסאו לעד! וברשע עולמים שמים ימקו; אף אתם לכו, זדים, בחמסכם זה ובדמכם חיו והנקו.</p>	<p>בית 1 שמים, בקשו רחמים עלי! אם יש בכם אל ולא בכם נתיב – ואני לא מצאתיו – התפללו אתם עלי! אני – לבי מת ואין עוד תפלה בשפתי, וכבר אזלת יד אף אין תקוה עוד – עדמתי, עדאנה, עדמתי?</p>
<p>בית 4 וארור האומר: נקם! נקמה כזאת, נקמת דם ילד קטן עוד לא ברא השטן – ויקב הדם את התהום! יקב הדם עד תהמות מחשכים, ואכל בחשף וחתר שם כלימוסדות הארץ הנמקים.</p>	<p>בית 2 התלין! הא צואר – קום שחט! ערפני כפלב, לה זרע עם קרדם, וכל הארץ לי גרדם – ואנחנו – אנחנו המעט! דמי מתר – הך קדקד, ויזנק דם רצח, דם יונק ושב עליכתנתך – ולא ימח לנצח, לנצח.</p>

על פי שיר זה, תאר את המצוקה של המשורר, והסבר את התרומה של שתיים מדרכי העיצוב בשיר לביטוי מצוקה זו.
הדגם את דבריך.

שיר שלא נלמד

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחרי.

לצייר פרחים / מאיה בז'רנו*

לנורית גור-לביא

קִדְּם הִיְתָה הַתְּפִעֻמוֹת.
 הַפְּרָחִים הַמְצַיְרִים הַעִידוּ אֶמֶת -
 הֵם הִצְדִּיקוּ אֶת קִיּוֹמָם עַל הַבֶּד, בְּשִׁפְעֵתָם
 גַּם אִם בְּרוּר שֶׁהֵם מְצַיְרִים וְלֹא אֶמֶתִּים;
 הַפְּרָחִים נִשְׂאוּ אֶמֶת בְּכָל מ"מ שֶׁל אֶרֶץ וְגִבְהָם
 עַל הַבֶּד. בְּדוּמִית הַשְּׂדֵה
 נִשְׁמְעוּ נְשִׁימוֹת אֲנוּשִׁיּוֹת שֶׁל שְׂמֻחָה,
 דְּמָעוֹת שֶׁנִּקְוּ לְאֵהָבָה, כְּאֲבִים וְדָאָגָה
 לְגוּרְלָם שֶׁל הַעֲנָגִים - מֶה יְהֵא עַל הַשְּׂדֵה, פְּרָחִיו וְעִשְׂבָּיו
 שְׂמֻלָּא עַד גְּדוּתָיו יִפִּי בְּמִצַּב חֲרוּם?

בְּתוֹךְ קַפְסָאוֹת קִטְנוֹת הֵם נֶאֱרָזוּ
 כָּל רֶקֶפֶת וְכִלְגִּית, כָּל חֲרָצִית וְנוּרִית עַל גְּבֻעוּלֵיהֶן וְעִלְיֵיהֶן
 יֵצְאוּ לְדָרֶךְ. כִּי הַעֲבָרְתָם שֶׁל פְּרָחֵי הַשְּׂדֵה לְבֶד
 הִצִּילָה אוֹתָם מִן הַהֲרָג, הַכְּעוּר, הַגָּסוֹת וְהָרַע.
 לְרַגַע הֵם נִרְאוּ לִי פְּלִיטִים יְקָרִים בְּמַעְצָר,
 פְּרָחִים שֶׁהִבְרָחוּ וְעָבְרוּ אֶת הַגְּבוּל בְּהִצְלָחָה.

מהו התפקיד של ציור הפרחים על פי שיר זה? הסבר והדגם את דבריך.

* מאיה בז'רנו היא משוררת ישראלית, כלת פרס ביאליק לשנת 2002.

מספריה: בת יענה, 1978; קול, 1987; השמלה הכחולה וסוכן הביטוח, 1992. השיר "לצייר פרחים" התפרסם בספר התעוררתי בליבו של אלכסון, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2009, עמ' 42.

בהצלחה!